

Monika Łaszkiewicz

National stereotypes in Polish studies and research

Abstract

Za prekursora polskich badań nad stereotypami należy uznać Jana Stanisława Bystronia, który w 1923 r. w studium pt. *Megalomania narodowa* wprowadził termin „zbiorowe wyobrażenia”. Temat stereotypów narodowych jest w Polsce od tego czasu przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin naukowych. Badania prowadzone na gruncie etnologii, socjologii, psychologii, językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturoznawstwa są zróżnicowane pod względem stosowanych metod i wykorzystanych źródeł. W dużym stopniu wynika to z różnic w teoretycznych założeniach dotyczących istoty stereotypu. Na podstawie dokonanego przeglądu wybranych podejść w badaniach nad stereotypami narodowymi można stwierdzić, że nurty badawcze nie korespondują ze sobą i nie respektują wzajemnych ustaleń. Różnice można ująć w kilku punktach. 1) Pierwszą zasadniczą różnicą jest zakres przedmiotu stereotypizacji. Socjologowie, psychologowie, politolodzy zajmują się stereotypami ludzi (grup zawodowych, etnicznych, narodowych), podczas gdy językoznawcy włączają w krąg swoich zainteresowań także przedmioty, rośliny, zwierzęta, zdarzenia i zjawiska, zgodnie z koncepcją stereotypu przedstawioną w pracach Lippmanna i Putnama. 2) Drugą różnicą jest różny nacisk kładziony na poznawczy charakter stereotypu. 3) Ze względu na nacechowanie emocjonalne stereotypów, badacze dopuszczają istnienie stereotypów neutralnych (Wilska-Duszyńska 1975; Kapiszewski 1978; Bartmiński 1985), chociaż dominuje pogląd o silnym związku stereotypów z emocjami. Obserwuje się zarazem większe zainteresowanie badaczy stereotypami negatywnymi niż pozytywnymi. Odróżnia się jednak stereotypy od uprzedzeń (Chlewiński 1992). 4) W polskich badaniach utrwała się przekonanie, że stereotypy są nieuchronne i trzeba z nimi żyć (Bartmiński 2016). 5) Językoznawcze rozumienie stereotypu (szczególnie w swej etnolingwistycznej odmianie) kładzie nacisk na zmienność, ambiwalencję i kontekstualność stereotypów (Bartmiński 1994, 2006; Panasiuk 1998; Niewiara 2000, 2010; Bartmińska 2009; Paclawska 2009), co znalazło przedłużenie w koncepcji profilowania wyobrażeń bazowych.

Ethnic and national stereotypes have been of interest to various scientific disciplines¹ in Poland, where research on these subjects has a long and rich tradition. The theory of stereotypes has been considered on the basis of ethnology (Bystron 1935/1995; Obrębski 1936/2005a, b; Mirga 1984; Stomma 1986; Benedyktowicz 1988, 2000); sociology (Chalański 1935; Gostkowski 1959; Kapiszewski 1978; Schaff 1978, 1981; Bokszański 2001; Błuszkowski 2003, 2005, 2006); psychology (Kurcz 1992; Chlewiński 1992; Kurcz 1992, 2001; Kofta 1996; Maison

¹ As noted by Wojciech Chlebda, in scientific discourse the term ‘stereotype’ loses its accuracy and functions as an ambiguous term (Chlebda 1998, 31), compare Wajland (1991, 10-11)

1997; Weigl 1999; Kofta/Jasińska-Kania 2001; Grzesiak-Feldman 2006); literary science (Mitosek 1974; Święch 1977; Walas 1995);² and linguistics (Pisarek 1975; Pisarkowa 1976, 2002; Bartmiński 1980, 1985, 1994, 1995, 1998a, b, c, 2002, 2006, 2007a, 2011, 2016; Niewiara 1998, 2000, 2006, 2010; Dźwigoł 2008; Wasiuta 2008, 2009; Niebrzegowska-Bartmińska/Wasiuta 2009; Niebrzegowska-Bartmińska 2012; Tyrpa 2011).

Jan Stanisław Bystron, who introduced the term “collective imaginaries” in the article *Megalomania narodowa* (“National Megalomania”) and later in his book with the same title (1935/1995), is considered a forerunner of research on stereotypes. Bystron listed the stereotypical features of a ‘stranger’, namely animal and demonic characteristics: being black, being born blind, being born in a strange way, having an odour, being considered cannibals, being of lowly birth, and being sorcerers. This list (supported by source materials) was used to illustrate the phenomenon of megalomania, which explains why the concept of a ‘stranger’ in Bystron’s work is one-sided.

It is worth mentioning that this book was published at almost exactly the same time as the well-known book by Walter Lippmann entitled *Public Opinion* (1922), and it could be seen as exemplifying some of the theoretical considerations presented in the American author’s work³. Some commentators have drawn attention to this (Benedyktowicz 1988; Waliński 1982). However the main difference is clearly the evaluative nature of ‘imaginaries’, which Bystron treated as negative, wrong and dangerous, putting them in the category of ‘the psychology of hate’. This treatment of ‘collective imaginaries’ by the author resulted in him appealing for us to free ourselves from their impact through, *inter alia*, intellectual effort (Walczyńska 1992, 306; Niewiara 2010, 171-172).

This trend in research on stereotypes (the so-called Poznań School) was also developed by two outstanding sociologists, Florian Znaniecki and Józef Chałasiński, who were engaged in the more general concept of ethical-cultural

² Grzegorz Grochowski writes that “there is no specified research trend, and there is no, in fact, theory of stereotype in literary science. This issue remains rather in the area of individual, distributed research initiatives [...]. In research on literature, which for centuries cherished the idea of originality, we can more often find critical approaches towards stereotypes, emphasising their inert character, and sometimes even a directly formulated belief in their social harmfulness. It seems that creative works are mainly seen as an arena for challenging stereotypes.” (Grochowski 2003, 51).

³ Marzena Walczyńska draws our attention to this fact, as she writes that the main merit of Bystron “is first and foremost that he underlined the role of imaginaries in society and tried to explain their role, as well as collecting an enormous amount of documents. Although he does not formulate *explicitly* the theory of stereotype, and his discourses are mainly intuitive, *Megalomania narodowa* may provide great evidence for *Public Opinion*”. (Walczyńska 1998, 306).

strangeness.⁴ Florian Znaniński in his *Studia nad antagonizmem do obcych* (1931) tried to answer the question of who strangers are and what proves their strangeness. He questioned whether the attributes of a 'stranger' can be objectively determined and claimed that strangeness originates from features which are selected subjectively and liable to change depending on the circumstances. Józef Chałasiński emphasised the crucial role of stereotypes in ethnic conflict in his 1935 dissertation *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kolonja” na Górnym Śląsku*.

Before World War II this ethno-sociological trend was also represented by Józef Obrębski, who carried out research in Polesia in the years 1934-1937, with subsequent material published by Anna Engelking. According to Obrębski, the image of the group which is being described is constructed from features of appearance (clothing and outfit, physical posture, height, body build, movements, pigmentation, physical efficiency), language, psychological traits and group culture (e.g. the type of economy, marriage customs, and standard of living).

After World War II the ethno-sociological trend was developed by anthropologists. One follower was Ludwik Stomma, who in *Antropologia wsi polskiej XIX wieku* (1986) selected eight aspects around which folk imaginaries on strangers focused: 1) physical anthropology, 2) language, 3) geographical origin, 4) religion, 5) intellectual and spiritual values (including ethics and acting according to principles of morality), 6) material resources, 7) origin and social position, 8) occupation (Stomma 1986, 29).

1. Sociology

Polish research on stereotypes entered a new phase in the 1960s, when the subject was addressed by sociologists. A. Sosnowski and J. Walkowiak distinguished three trends in research on stereotypes in sociology (Sosnowski/Walkowiak 1979). I will mention them briefly. The first trend emphasises the results of cognition, and the clue is understanding a stereotype as 'imaginaries on a given group' (Wilska-Duszyńska 1971; Kapiszewski 1978); the second trend emphasises the way of perceiving reality, and treats a stereotype as a representational pattern (Chałasiński; Kłoskowska; Ossowski; Schaff); the third 'context-opinion' approach identifies a stereotype as an opinion or view, and was criticised by researchers for lacking

⁴ Stereotypes originate from the opposition of local versus stranger, which determines thinking about the world and categorising of phenomena (Znaniński 1931; Mróz 1979; Mirga 1984; Stomma 1986; Benedyktowicz 2000). Current discussions (inter alia within the framework of *Etnolingwistyki* vol. 19 and vol. 20, 2007-2008, in which the operation of local versus stranger opposition in Slavic languages and cultures was analysed) prove that this division should not be treated as a binary opposition, but rather as a gradual one, neither absolute nor treated as impossible to exceed. Categorising and assigning somebody to a given group is 'contextual' – dependent on the circumstances.

theoretical bases during the empirical analysis of various data types (Sosnowski/Walkowiak 1979, 216). The main (though not the only) subject in sociological research on stereotypes is ethnic stereotypes (Sosnowski/Walkowiak 1979, 213).

Sociologists recognise competition in interests, differences in economic conditions, class diversity and cultural diversity as key factors in creating a stereotype. According to Stefan Nowakowski, the conditions conducive to creating stereotypes are competition and/or a feeling of threat. They arise through generalisation, when members of one group “tend to allocate to all members of the other group these negative traits, which appear only in a few members of the latter” (Nowakowski 1957, 65-67).

The work of the philosopher Adam Schaff has had a significant influence on the understanding of stereotypes in Poland. He assumed that stereotypes include generalisations, which may be completely in contradiction to reality (distorting it), but may also contain ‘a grain of truth’ (Schaff 1978, 69). Discussing the features of a stereotype, Schaff stated that it is linked to the name; its subject is groups of people; it has a social genesis, and an emotional charge (which differentiates stereotypes from neutral concepts) which creates the illusion of complete truthfulness; it is long lasting and resistant to change, and seeks to achieve social goals (1978, 76-77). He repeated these theses in his synthetic book *Stereotypy a działanie ludzkie* (1981). He emphasised that apart from helping people to perceive the world, the function of a stereotype is to protect group interests.

Sociological trend in research on stereotypes		
<p>'results' approach</p> <p>a stereotype is imaginary on ethnic group</p>	<p>'cognitive' approach</p> <p>a stereotype is the way of perceiving reality, representational pattern</p>	<p>'context-opinion' approach</p> <p>a stereotype is an opinion, view</p>

Table 1: Diversification in sociological trend in research on stereotypes (Sosnowski/Walkowiak 1979)

Like Schaff, Jan Błuszkowski defined stereotypes and their function in his book entitled *Stereotypy narodowe w świadomości Polaków: studium socjologiczno-politologiczne*, in which he made a critical analysis of partial definitions of a stereotype and described representatives of 22 nations based on experimental research.

2. Psychology

The approach to stereotypes in psychology is strongly influenced by research and conclusions made by western researchers, especially American ones. As noted by Doliński, psychological research focuses around two trends. The first one concerns the “content” of stereotypes, meaning what group x thinks about group y and vice versa. Papers from this trend ignore the origins of stereotypes and their function; research aims rather at presenting the results of conducted experiments. The second trend concerns origin, the conditions under which a stereotype is strengthened, what functions it has from the perspective of an individual and whether it influences the behaviour of an individual towards others (Doliński 2001, 130-131).

There are many different ways of understanding the concept of a stereotype depending on the sub-disciplines of psychology (cf. e.g. Boski 2009, 491).

Three approaches to stereotypes in psychology		
<p>macropsychology</p> <p>a stereotype is "an opinion widely spread in a given group on what other groups are"</p>	<p>social cognition</p> <p>a stereotype is "representations, cognitive pattern of a social group and its members in the mind of an individual"</p>	<p>cultural psychology</p> <p>a stereotype is "wrong, inadequate pseudo-knowledge on other ethnic groups (or national)"</p>

Table 2: Three approaches to stereotypes in psychology

In the opinion of Mirosław Kofta, stereotypes are characterised by the fact that they are highly general and over-simplified, they do not allow the differentiation of individuals within a group, and they are activated automatically, which is why it is difficult to challenge them, even when we are aware of using them; stereotypes go hand-in-hand with negative emotions (Kofta 1992; Łukaszewski, Weigl 2001). In psychological research, stereotypical traits were originally associated with negative traits and false representation. From that perspective stereotypes not only prevent us from learning about the world, but also distort reality. However with time (after conducting research aimed at comparing the stereotypical traits of members of a given ethnic group with the national character of this group

as specified by a researcher) it was stated that stereotypes are accurate to some extent (cf. Kurcz 2001, 5). Therefore stereotypes started to be understood more broadly as “a combination of opinions on social groups – opinions that may be *accurate* or not, positive or negative” (Kurcz 2001, 5).

Mirosław Kofta and Grzegorz Sędek (1992; 1995) introduced two types of stereotypes: exemplary stereotypes, which refer to a typical representative of a given category, and conspiracy stereotypes (originally ‘stereotypes of a group soul’⁵), which treat an unfamiliar group as an enemy. As it turned out, ‘conspiracy’ stereotypes are universal (regardless of the specific subject of the stereotyping) and show resemblance across different cultures, which – in the opinion of Grzesiak-Feldman – may indicate the “evolutional, original character of conspiracy stereotypes” (Grzesiak-Feldman 2006, 48).

In cognitive psychology, stereotypes are recognised as cognitive patterns and are treated as an indispensable mechanism helping with orientation in a complex world, as they accelerate cognitive processes. What is more, stereotypes help to predict people’s behaviour, which gives us a sense of security. Stereotypes play social, group-creating functions, as they heighten a sense of community. Stereotypes integrate a group and facilitate communication within it, but at the same time hinder communication with other groups. Stereotypes are at the very heart of conflicts; they contribute to aggression, and show themselves in acts of discrimination and the humiliation of others (Chlewiński 1992, 18-19; Kofta 1992, 198). This understanding of a stereotype, which treats it as something harmful, implies demands to prevent their occurrence or – when it is too late – to challenge them and strive to overcome them (Kofta 1992, 214; Boski 2009, 501). On the other hand their existence as something inevitable, embedded in human nature, can be accepted – provided, however, that their content changes (Kurcz 1994, 2001).

3. Linguistics

Linguists consider the problem of stereotypes in a completely different way. The trend in linguistic research on stereotypes in Poland was initiated by Walery and Krystyna Pisarek. Walery Pisarek’s interest in regional imaginaries began in 1975, and Krystyna Pisarkowa, in her pioneer work *Konotacja semantyczna nazw narodowości* (1976), treated a stereotype as an excess of meaning. In her opinion stereotypes amount to the semantic connotation of national names, which accompanies their original meanings, and is reflected 1) in the secondary meanings of national names (e.g. *Cygan/cygan*; *Kozak/kozak*), 2) in idiomatic phrases; 3) in existing derivatives of national names (e.g. *ocyganić*); 4) in the meaning of some proverbs; and 5) in names used as an insult: *Niemiec/Szwab* (Pisarkowa 1976).

⁵ Compare Kofta/Jasińska-Kania (2001).

Pisarkowa's analyses, based on systematic data and proverbs, disclosed emotional characterisation and evaluation, at the root of which lay individual opinions, experience and prejudice. These papers are seen as the beginning of Polish research on stereotypes in the field of linguistics.

Cognitive linguists associate stereotypes with the linguistic image of the world and the concept of a stereotype covers not only people, but also – as in W. Lippmann and H. Putnam – object and events. This interpretation of a stereotype is the basis for *Słownik ludowych stereotypów językowych* (1980), in which the sun, a horse and an ox, and a brother and mother are described, and for *Słownik stereotypów i symboli ludowych* (published in Lublin from 1996), in which the sun, stars, the moon, fire, stone, soil, water, meteorological phenomena, metals, and the world are described. Plants are now being elaborated⁶, followed by the linguistic-cultural image of a human being in physical, psychological and social states. During the period 1982-2015 J. Bartmiński and S. Niebrzegowski-Bartmiński finished their Ph.D. theses on the stereotypes of metals, crops, herbs, trees, homes and folk temples. I am myself the author of a paper on folk national stereotypes.

Bartmiński continued the work of Krystyna Pisarkowa and, making reference to Uta Quasthoff and Hilary Putnam, defined a stereotype as

a subjective imaginary of an object, including both descriptive and evaluative features, and resulting from the interpretation of reality within social cognitive models. This understanding of a stereotype takes into consideration both semantic and formal aspects, and it does not oppose linguistic (formal) stereotypes against mental ones, but rather – on the contrary – puts them together to the greatest possible extent. (Bartmiński 1998a, 64)

From this perspective a stereotype is an indispensable mechanism for perceiving the world, and words are the medium of stereotypical content, so that a name

inevitably activates a specified type of behaviour, cognitive model and evaluation, and then a pattern for perception and interpretation [...]. Meta-linguistic knowledge about the world and knowledge imprinted in language and in word meanings influence each other, which results in the image of an object linguistically and culturally specified. (Bartmiński/Panasiuk 1993/2001, 374)

Bartmiński described three types of stereotypical opinions: 1) topics, including semantic units without stable linguistic form; 2) formulas, meaning stable connections with fixed formal structure; 3) idioms, meaning purely formal stable connections, which have lost their clear semantic motivation for users (cf. Bartmiński 1985).

⁶ Within the framework of the project 'The world of plants in folk and colloquial Polish language (trees, crops, flowers, herbs, mushrooms etc.). The ethno-linguistic dictionary 2015-2020', under the academic supervision of Prof. Jerzy Bartmiński.

Co-workers of the EUROJOS project have recently started comparative studies on ideological stereotypes. However, in describing *home*, *Europe*, *freedom*, *work* and *honour* they use the term *concept*, not stereotype (in this case it would be an ‘ideological stereotype’⁷). This is for two reasons: 1) because stereotypes are persistently treated as something negative, which was not accepted by the team working on *Leksykon Aksjologiczny*; 2) because of the international context. Researchers (especially those from Eastern Europe) jointly agreed that the Lublin-ethnolinguistic program of research on stereotypes corresponds to the international research on concepts,⁸ namely that a concept = logical notion + cultural connotation + evaluation, cf. Gryshkova (2014).

Considering which nations were subject to stereotyped descriptions by Polish authors – regardless of trends and applied methodologies – it is worth paying attention to the research of the Institute of Political Science, University of Warsaw from the year 1999, which Błuszkowski presented in his article. He pointed out 21 nations which were known to and significant for Poles, together with their traits. On this basis it was shown that Poles distinguish five main types of nations:

- 1) Demiurgic nations – modern, active, innovative and rich: American and Japanese;
- 2) Nations which are good hosts: Swedish, German, Canadian, Dutch, Austrian;
- 3) Ludic nations which like fun and social life, cheerful nations: French, Italian, Spanish, Hungarian, Czech, Slovak;
- 4) Nations based on tradition from which they derive their sense of power and importance: English, Jewish;
- 5) Poor and backward nations: Belarusian, Lithuanian, Russian, Ukrainian, Turkish, Chinese (Błuszkowski 2006, 97-99).

The summary of scientific works relating to descriptions of particular Polish stereotypes shows however that the most common subjects of research in Poland were the stereotypes of Jews, Germans, Russians and Ukrainians (which was probably influenced by complicated relationships and a shared, difficult history, as well as territorial proximity).⁹

⁷ About the project itself, see Bartmiński/Bielińska-Gardziel (2016).

⁸ The issues, studied in Lublin as stereotypes, come under the research of conceptology in Europe.

⁹ A stereotypical Jew was described in detail by Alina Cała in the book entitled *Wizerunek Żyda w polskiej kulturze ludowej* (1992). Based on materials from field studies, she presented the diversity present in the approaches of Poles towards Jews, and concluded that anti-Semitism in the country came from the city. Irena Kamińska-Szmaj in the book entitled *Judzi, zohydza, ze czci odziera. Język propagandy politycznej w prairie* (1994, 105-132), based on materials from the Polish press from the years 1919-1923, reconstructed a stereotype of a Jew and compared her observations with a literary stereotype (which was more positive and more friendly towards Jews); Sylwia Grodzka (2001), Irena Seiffert (2004)

Summing up different Polish trends in research on stereotypes it can be concluded that they do not correspond with each other, do not respect mutual arrangements, and differ in some crucial aspects.¹⁰

The very first difference between sociology, psychology and linguistics is the scope of the subject of stereotyping. Sociologists, psychologists and political scientists deal with stereotypes of people (occupational, ethnic, national groups). Linguists, as well as people and social groups, also deal with objects, plants, animals, notions, phenomena, etc., following the concept of the stereotype presented in the works of Lippmann and Putnam.

The second difference is the extent of emphasis put on the cognitive character of a stereotype. Polish research presents the view that stereotypes do not comply with facts and thus they are harmful due to the fact that they distort reality (Kofta 1996; Boski 2009); theories that they comply with facts (to some extent); opinions that stereotypes include 'a kernel of truth' (Schaff 1981); through to approaches that treat stereotypes as colloquial concepts with a primarily cognitive function (Bartmiński 1980 and next; Quasthoff 1998).

reconstructed a stereotype based on proverb materials. Research conducted within the framework of *Oral History*, in which I participated, presents different approaches towards Jews, including ones connected with sympathy towards 'our' Jews and neutrality (Bartmiński 2011; Łaskiewicz 2011). A stereotype of a German was of interest to many researchers, among others described in the collective volume edited by Kazimierz Wajda *Polacy i Niemcy. Z badań nad kształtowaniem heterostereotypów etnicznych* (1991). Wojciech Wrzesiński reconstructed a stereotype of a German and his observations are summarised in his detailed book *Sąsiad, czy wróg?: Ze studiów nad kształtowaniem obrazu Niemca w Polsce w latach 1795-1939*, Wrocław (1992), and later in an article in an abridged version (1995). Tomasz Szarota presented descriptions of stereotypes in his book *Niemcy i Polacy. Wzajemne postrzeganie i stereotypy* (1996). Jerzy Bartmiński pointed out changeability in the ways of perceiving Germans and different profiling of their image (1994). A stereotype of a Russian can be found in the book of the literary scientist Kępiński: *Lach i Moskal. Z dziejów stereotypu* (1990) and the monograph of the linguist Aleksandra Niewiara: *Moskwiczin – Moskalin – Rosjanin w dokumentach prywatnych*. Two texts on this stereotype appear also in volume 14 of the 'Etnolingwistyka' (J. Bartmiński/I. Lappo/U. Majer-Baranowska: *Stereotyp Rosjanina i jego profilowanie we współczesnej polszczyźnie*; I. Lappo: *Profilowanie stereotypu Rosjanina w polskim kręgu językowo-kulturowym*). Regarding a stereotype of a Ukrainian, Helena Sojka-Masztalerz published *Rusini czy Ukraińcy? Językowy obraz nacji ukraińskiej w prasie polskiej*, based on press materials and many articles (proverbs, propaganda press, satirical drawings, literature and history textbooks). A stereotype of a Ukrainian was also analysed by Lublin researchers Jerzy Bartmiński (2009), who reconstructed a new profile of a Polish stereotype of a Ukrainian, and Ewa Paclawska (2009), who on the basis of comparative surveys proved that a stereotype is determined by the residence place of respondents and its changeability.

¹⁰ This thesis is also supported by the model presented by Błuszkowski that includes multi-dimensional typological analysis of stereotypes (Błuszkowski 2003, 51).

When it comes to stereotypes and their emotional character, researchers accept the existence of neutral stereotypes (Wilska-Duszyńska; Kapiszewski; Bartmiński); however humanistic research supports the view that “stereotypical knowledge about strangers is rarely ‘unemotional’” (Kofta 1996, 206). Thus negative stereotypes are of interest more often than positive ones.

It should be noted that the initial dislike shown by researchers towards national stereotypes (Bystróż 1935/1995) and the ‘stereotyping’ of the concept itself have evolved towards a belief that stereotypes are inevitable and we have to live with them (Kurcz 1994; Bartmiński 2016).

The opinion that stereotypes last a long time and are constant is accepted in various ways: there are views that stereotypes are hard to change, although cognitive psychology describes circumstances which contribute to such change (hypothesis of contact, cooperation on equal terms, working on ourselves, getting rid of bad habits). However the linguistic understanding of stereotypes (especially ethno-linguistic one) proves their changeability, ambiguity and contextuality (Bartmiński 1994/2007, 2006; Panasiuk 1998; Niewiara 2000, 2010; Bartmińska 2004; Paławska 2009). This has given rise to developing the concept of profiling of basic imaginaries in different intentionally-targeted discourses (Bartmiński/Niebrzegowska 1998; Niebrzegowska-Bartmińska 2015). The concept of profiling of national stereotypes is important, as it opens the way to intercultural dialogue.

Polish researchers share the view that a stereotype is associated with words, which trigger its content. However linguistics confirms a thesis that, although stereotypes cannot be cured or avoided, it is possible to find a way to live with them (cf. Bartmiński 2016).

References

- Bartmiński, J. (1980): Założenia teoretyczne słownika. In: Bartmiński, J. (ed.): *Słownik ludowych stereotypów językowych. Zeszyt próbny*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 7-36.
- Bartmiński, J. (1985): Stereotyp jako przedmiot lingwistyki (cz. 1). In: Basaj, M./Rytel, D. (eds.): *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej III*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 25-53.
- Bartmiński, J. (1994/2007): Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? In: *Przegląd Humanistyczny* 5, 81-101.
- Bartmiński, J. (1995): Nasi sąsiedzi w oczach studentów (Z badań nad stereotypami narodowymi). In: Walas, T. (ed.): *Narody i stereotypy*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 258-269.
- Bartmiński, J. (1996): O „Słowniku stereotypów i symboli ludowych”. In: Bartmiński, J./Niebrzegowska, S. (eds.): *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 1 *Kosmos*, cz. 1:

- Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 9-34.
- Bartmiński, J. (1998a): Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu ‘matki’. In: *Język a Kultura* 12, 63-83.
- Bartmiński, J. (1998b): Czy „językowy” jest tylko stereotyp „formalny”? (W odpowiedzi Profesora Świetłanie Tołstojowej). In: *Język a Kultura* 12, 105-108.
- Bartmiński, J. (1998c): Zmiany stereotypu Niemca w Polsce. Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania. In: Bartmiński, J./Tokarski, R. (eds.): *Profilowanie w języku i w tekście*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 225-235.
- Bartmiński, J. (2002): O stereotypach narodowych – lingwistycznie. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 14, 7-8.
- Bartmiński, J. (ed.) (2006): *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartmiński, J. (2006): *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartmiński, J. (2007a): *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartmiński, J. (2007b): Opozycja „swój/obcy” a problem językowego obrazu świata. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 19, 35-59.
- Bartmiński, J. (2009): *Językowe podstawy obrazu świata*. 3rd edition. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
- Bartmiński, J. (2011a): O stereotypach i profilowaniu kilka słów. In: Bujnowska, A./Szadura, J. (eds.): *Stereotypy – walka z wiatrakami?* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 33-51.
- Bartmiński, J. (2011b): Historia mówiona – czyli nobilitacja perspektywy „zwykłego człowieka”. In: *Rocznik Przemyski* 47, 2, 173-177.
- Bartmiński, J. (2016): *What does it mean that “stereotypes reside in language”?* [Speech held at the 14th EFNIL Annual Conference “Stereotypes and Linguistic Prejudices in Europe”, Warsaw, 20-21 September 2016].
- Bartmiński, J./Bielińska-Gardziel, I. (2016): 15 lat Konwersatorium EUROJOS. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 28, 317-322.
- Bartmiński J./Lappo, I./Majer-Baranowska, U. (2002): Stereotyp Rosjanina i jego profilowanie we współczesnej polszczyźnie. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 14, 105-151.
- Bartmiński, J./Niebrzegowska, S. (1998), Profile a podmiotowa interpretacja świata, In: Bartmiński, J./Tokarski, R. (eds.): *Profilowanie w języku i w tekście*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 211-224.

- Bartmiński, J./Panasiuk, J. (1993): Stereotypy językowe, In: Bartmiński, J. (ed.): *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. t. 2: *Współczesny język polski*. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 363-387.
- Benedyktowicz, Z. (1988): Stereotypy – obraz – symbol. O możliwościach nowego spojrzenia na stereotyp. In: *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Etnograficzne* 24, 7-35.
- Benedyktowicz, Z. (2000): *Portrety „obcego”. Od stereotypu do symbolu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bielecki, M. (2012): *Kłopoty z innością*. Kraków: Universitas.
- Błuszkowski, J. (2003): *Stereotypy narodowe w świadomości Polaków: studium socjologiczno-politologiczne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Błuszkowski, J. (2005): *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Błuszkowski, J. (2006): Przemiany stereotypów narodowych w procesie transformacji systemowej w Polsce. In: *Studia Politologiczne* 11, 93-106.
- Bokszański, Zbigniew (2001): *Stereotypy a kultura*. Wrocław: Funna.
- Boski, P. (2009): *Kulturowe ramy zachowań społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 491-503.
- Brzozowska, D. (2008): *Polski dowcip etniczny. Stereotyp a tożsamość*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Bystroń, J.S. (1935/1995): *Megalomania narodowa*. Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze Rój (1935), Książka i Wiedza (1995).
- Cała, A. (1992): *Wizerunek Żyda w polskiej kulturze ludowej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego (1992). [3rd edition 2005. Warszawa: Oficyna Naukowa.]
- Cała, A. (1996): Autostereotyp i stereotypy narodowe. In: Krzeziński, I. (ed.): *Czy Polacy są antysemitami?* Warszawa: Oficyna Naukowa, 149-200.
- Chałasiński, J. (1935): *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kolonii” na Górnym Śląsku*. Warszawa: Dom Książki Polskiej.
- Chlebda, W. (1998): Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania. In: *Język a kultura* 12, 31-41.
- Chlewiński, Z. (1992): Stereotypy: struktura, funkcje, geneza. Analiza interdyscyplina. In: *Kolokwia Psychologiczne* 1, 8-28.
- Czapka, E. (2011): Stereotypy w badaniach socjologicznych. In: Bujnowska, A./Szadura, J. (eds.): *Stereotypy – walka z wiatrakami?* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 53-64.
- Doliński, D. (2001): Tożsamość społeczna jako generator stereotypowych sądów o innych. In: Kofka, M./Jasińska-Kania, A. (eds.): *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe*. Warszawa: Scholar, 130-147.

- Dźwigoł, R. (2008): Stereotypy etniczne – kryteria inności, obcości. In: Bednarczuk, L./Smoczyński, W./Wojtyła-Świerżowska, M. (eds.): *Językoznawstwo historyczne i typologiczne. W 100-lecie urodzin Profesora Tadeusza Milewskiego.* (= Rozprawy Wydziału Filologicznego/Polska Akademia Umiejętności, Kraków Wydział Filologiczny 76). Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 583-599.
- Falińska, M. (1993): Stereotyp Ukraińca w polskiej świadomości historycznej. In: *Kultura i Społeczeństwo* 37/4, 67-69.
- Gawarkiewicz, R. (2011): *Komunikacja międzykulturowa a stereotypy. Polacy – Niemcy – Rosjanie.* Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Gostkowski, Z. (1959): Teoria stereotypu i poglądy na opinię publiczną Waltera Lippmanna. In: *Archiwum Historii i Myśli Społecznej* 5, 39-84.
- Grochowski, G. (2003): Stereotypy – komunikacja – literatura. In: *Przestrzenie Teorii* 2, 49-71.
- Grodzka, S. (2001): Stereotyp Żyda i Cygana w przysłowiaach polskich. In: *Prace Językoznawcze Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego* 3, 39-46.
- Gryshkova, N. (2014): Leksem, pojęcie, stereotyp, koncept, znaczenie, idea – propozycja regulacji terminologicznych. In: *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów* 3, 21-50.
- Grzesiak-Feldman, M. (2006): Tożsamościowe przesłanki różnych rodzajów stereotypizacji. In: *Roczniki Psychologiczne* 9, 2, 45-60.
- Kapiszewski, A. (1978): *Stereotyp Amerykanów polskiego pochodzenia.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kępiński, A. (1990): *Lach i Moskal. Z dziejów stereotypu.* Warszawa/Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kłóskowska, A. (1961): Wyobrażenia i postawy etniczne dzieci szkół opolskich. In: *Przegląd Socjologiczny* 2, 64-86.
- Kofta, M. (1996): Wprowadzenie do psychologii stereotypów i uprzedzeń. In: Marody, M./Gucwa, E. (eds.): *Podstawy życia społecznego w Polsce.* Warszawa: Instytut Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, 198-217.
- Kofta, M./Sędek, G. (1992): Struktura poznawcza stereotypu etnicznego, bliskość wyborów parlamentarnych a przejawy uprzedzeń antysemitycznych. In: Chlewiński, Z./Kurcz, I. (eds): *Stereotypy i uprzedzenia.* Warszawa: Instytut Psychologii PAN, 67-86.
- Kofta, M./Jasińska-Kania, A. (eds.) (2001): *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe.* Warszawa: Scholar.
- Kurcz, I. (1994): *Zmienność i nieuchronność stereotypów.* Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Kurcz, I. (2001): Zmiana stereotypów: jej mechanizmy i granice. In: Kofta, M./Jasińska-Kania, A. (eds.): *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe.* Warszawa: Scholar, 3-25.

- Lappo, I. (2002): Profilowanie stereotypu Rosjanina w polskim kręgu językowo-kulturowym. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 14, 153-174.
- Lippmann, W. (1922): *Public opinion*. New York: Harcourt.
- Łaszkiewicz, M. (2011): Bo Żydzi to też ludzie. Relacje o Żydach z Biłgoraja i Krasiczyna. In: *Rocznik Przemyski* 47, 2, 153-186.
- Łukaszewski, W./Weigl, B. (2001): Stereotyp stereotypu czy prywatna koncepcja natury ludzkiej? In: Kofta, M./Jasińska-Kania, A. (eds.): *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe*. Warszawa: Scholar, 44-66.
- Maison, D. (1997): *Jak powstają stereotypy narodowe*. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mirga, A. (1984): Stereotyp jako model "prawdziwego swojego" i "obcego". Próba konstrukcji teoretycznej zjawiska stereotypu. In: *Zeszyty Naukowe UJ DCCXXII, Prace Etnograficzne* 19, 51-70.
- Mitosek, Z. (1974): *Literatura i stereotypy*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolich.
- Mról, L. (1979): Świadomościowe wyznaczniki dystansu etnicznego. In: *Etnografia Polska* 23, 157-168.
- Mról, L. (1986): Wyróżnianie grupy własnej przez Cyganów w Polsce: swojskość, inność, obcość. In: *Etnografia Polska* 30, 1, 139-162.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2004): Badania etnolingwistyczne w Lublinie. In: *Poznańskie Spotkania Językoznawcze* 13, 79-89.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2012): Stereotypy a wartości w językowym obrazie świata. In: *Z polskich studiów slawistycznych, seria 12, Językoznawstwo. Prace na XV Międzynarodowy Kongres Słowistów w Mińsku 2013*, 127-133.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2015): O profilowaniu językowego obrazu świata. In: *Poradnik Językowy* 1, 30-44.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S./Wasiuta, S. (eds.) (2009): *Stereotypy w języku i w kulturze*. Lublin: Polihymnia.
- Niewiara, A. (1998): Inni w oczach "wojowników sarmackich" – o stereotypie narodowości w XVII wieku. In: *Język a Kultura* 12, 171-184.
- Niewiara, A. (2000): *Wyobrażenia o narodach w pamiętnikach i dziennikach z XVI-XIX wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Niewiara, A. (2006): *Moskwicini – Moskale – Rosjanie w dokumentach prywatnych*. Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Niewiara, A. (2010): Polskie stereotypy narodowe. In: *Lingvaria* 2, 171-183.
- Nowakowski, S. (1957): *Adaptacja ludności na Śląsku Opolskim*. Poznań: Instytut Zachodni.

- Obrębski, J. (1936/2005a): Problem etniczny Polesia. In: *Dzisiejsi ludzie Polesia i inne eseje*. Oprac. Anna Engelking. Warszawa (2005): Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, 89-116. [First edition 1936: Warszawa: Inst. Badań Spraw Narodowościowych.]
- Obrębski, J. (1936/2005b): Problem grup i zróżnicowań etnicznych w etnologii i jego socjologiczne ujęcie. In: *Dzisiejsi ludzie Polesia i inne eseje*. Oprac. Anna Engelking. Warszawa (2005): Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, 153-172. [First edition 1936.]
- Paclawska, E. (2009): Ukrainiec w oczach studentów na wschodzie i zachodzie Polski. In: Niebrzegowska-Bartmińska, S./Wasiuta, S. (eds.): *Stereotypy w języku i w kulturze*. Lublin: Polihymnia, 65-80.
- Panasiuk, J. (1998): O zmienności stereotypów. In: *Język a Kultura* 12, 84-98.
- Peisert, M. (1992): Nazwy narodowości i ras we współczesnej polszczyźnie potocznej. In: *Język a Kultura* 5, 209-223.
- Pisarek, W. (1975): Wyobrażenia o polskich stereotypach regionalnych. In: *Zeszyty Prasoznawcze* 1, 73-78.
- Pisarkowa, K. (1976): Konotacja semantyczna nazw narodowości. In: *Zeszyty Prasoznawcze* 1, 5-26.
- Pisarkowa, K. (2002): Tożsamość nosiciela stereotypów etnicznych. In: *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* 14, 27-45.
- Putnam, H. (1975): *Philosophical papers. Vol. 2: Mind, language and reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Quasthoff, U. (1973): *Soziales Vorurteil und Kommunikation. Eine sprachwissenschaftliche Analyse des Stereotyps*. Frankfurt a.M.: Athenäum.
- Salmonowicz, S. (1993): *Polacy i Niemcy wobec siebie. Postawy – opinie – stereotypy (1697-1815). Próba zarysu*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Ketrzyńskiego w Olsztynie.
- Schaff, A. (1978): Stereotyp: definicja i teoria. In: *Kultura i Społeczeństwo* 22, 3, 43-77.
- Schaff, A. (1981): *Stereotyp a działanie ludzkie*, Warszawa: Książka i Wiedza.
- Seifert, I. (2004): Portret Żyda w polskich przysłowiacz. In: Kamińska-Szmaj, I. (ed.): *Od starożytności do współczesności: język – literatura – kultura. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Woronczaka*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 281-293.
- Skrzypek, A. (2002): Polska – Rosja. Stereotypy. In: *Polska na tle procesów rozwojowych Europy w XX wieku*. Poznań: Instytut Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 154-168.

- Sojka-Masztalerz, H. (2004): *Rusini czy Ukraińcy? Językowe obrazy nacji ukraińskiej w prasie polskiej (1918-1939)*. Wrocław: Wydawnictwo WTN.
- Sosnowski, A./Walkowiak, J. (1979): Kierunki badań i rozważań nad stereotypami w polskiej socjologii. In: *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2, 207-227.
- Stomma, L. (1986): *Antropologia kultury wsi polskiej XIX wieku*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Szarota, T. (1991): Berlin w oczach Polaków – przyczynek do stereotypu Niemca. In: Tazbir, J. (ed.): *Mity i stereotypy w dziejach Polski*. Warszawa: Interpress, 125-184.
- Szarota, T. (1996): *Niemcy i Polacy. Wzajemne postrzeganie i stereotypy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Świerczyńska, D. (1996): Stereotypowe oceny narodów w przysłowiaach polskich i krajów sąsiednich. In: Bobrownicka, M. (ed.): *Symbioza kultur słowiańskich i niesłowiańskich w Europie Środkowej*. Kraków: Universitas, 245-253.
- Święch, J. (1977): *Okupacja a stereotypy*. Lublin: Wyd. Humanistyczny.
- Tazbir, J. (ed.) (1991): *Mity i stereotypy w dziejach Polski*. Warszawa: Interpress.
- Tokarska-Bakir, J. (2004): Żydzi u Kolberga. In: Tokarska-Bakir, J.: *Rzeczy mgliste. Eseje i studia*. Sejny: Pogranicze, 49-72.
- Tomala, M. (2000): *Jak Polacy i Niemcy widzą siebie nawzajem?* Warszawa: Fundacja Im. Friedricha Eberta.
- Tyrpa, A. (2011): *Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich*, Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Walas, T. (ed.) (1995): *Narody i stereotypy*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury,
- Walczyńska, M. (1998): Jan Stanisław Bystron jako prekursor teorii stereotypu na gruncie polskim. In: *Język a Kultura* 12, 304-307.
- Wasiuta, S. (2008): Stereotype – a key-concept of Lublin ethnolinguistics. In: *Filologija. Pasaulio vaizdas kalboje* 13, 149-160.
- Wasiuta, S. (2009): Stereotyp – pojęcie kluczowe lubelskiej etnolingwistyki. In: Niebrzegowska-Bartmińska, S./Wasiuta, S. (eds.): *Stereotypy w języku i w kulturze*. Lublin: Polihymnia, 11-23.
- Weigl, B. (1999): *Stereotypy i uprzedzenia etniczne u dzieci i młodzieży. Studium empiryczne*. Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Wejland, A.P. (1991): *Obrazy grup społecznych. Studium metodologiczne*. Warszawa: Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Wilska-Duszyńska, B. (1971): Rozważania o naturze stereotypów etnicznych. In: *Studia Socjologiczne* 3, 97-116.
- Wilska-Duszyńska, B. (1992): “Swoi” i “inni” – postawy studentów wobec etnicznie innych. In: *Kultura i Społeczeństwo* 3, 99-106.

- Wrzesiński, W. (1992): *Sąsiad, czy wróg? Ze studiów nad kształtowaniem obrazu Niemca w Polsce w latach 1795-1939*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wrzesiński, W. (1995): Niemiec w stereotypach polskich XIX i XX wieku. In: Walas, T. (ed.): *Narody i stereotypy*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 183-189.
- Znaniński, F. (1931/1990): Studia nad antagonizmem do obcych. In: Znaniński, F.: *Współczesne narody*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe (1990). [First edition 1931].

Bibliographical information

This text was first published in the book:

Anna Dąbrowska/Walery Pisarek/Gerhard Stickel (eds.) (2017): Stereotypes and linguistic prejudices in Europe. Contributions to the EFNIL Conference 2016 in Warsaw. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences. [ISBN 978-963-9074-68-2. 280 pages.]

The electronic PDF version of the text is accessible through the EFNIL website at:

<http://www.efnil.org>